

HLADKOVA Y. O., TSVIRKUN N. Y. FEATURES OF CRIMINAL AND LEGAL CHARACTERISTICS OF THE ELEMENTS OF THE CORPUS DELICTI OF WASTEFUL USE OF LANDS

Criminal and legal features of wasteful land use have been considered. The emphasis has been made on determining the features that are preconditions for correct qualification of the committed crime and distinguishing it from related crimes and offenses.

As wasteful use of lands the authors understand as unfair implementation of economic activity by an individual, failure or improper performance of legal obligations to take care of lands and protect them from harmful anthropogenic and natural influence, leading to socially dangerous consequences in the form of a long decline or loss of fertility, exclusion of lands from agricultural production, washout of humus soil, soil structure infringement.

It has been indicated that the delimitation of the crime under the Art. 254 of the Criminal Code of Ukraine, from related offenses in the sphere of land use should be carried out taking into account the corpus delicti of those crimes. Herewith, wasteful use of lands as well as pollution or deterioration of lands and illegal acquisition of surface soil (surface land layer) is an environmental crime, and the liability for its commission is provided by the Section VIII «Crimes against the Environment» of the Criminal Code of Ukraine. The norm on unauthorized occupation of a land spot and unauthorized construction is included in the Section VI «Crimes against Property» of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: *wasteful land use, criminal and legal characteristics, objective features, subjective features.*

УДК 343.133(477)

В. О. ГРИНЮК,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правосуддя

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОКУРОРОМ ФУНКЦІЇ ОБВИНУВАННЯ НА ДОСУДОВОМУ СЛІДСТВІ

Досліджено повноваження прокурора у кримінальному процесі. Визначено, що обвинувальна функція реалізується прокурором як на досудовій, так і на судовій стадіях кримінального провадження. Виділено повноваження прокурора на досудовому слідстві, які мають характер підготовчих до реалізації функції обвинувачення, та низку повноважень суто обвинувальних. Зроблено висновок, що первинне обвинувачення реалізується шляхом повідомлення особі про підозру, а заключним етапом обвинувачення на досудовому слідстві є затвердження або складення прокурором обвинувального акта, а також клопотань про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру.

Ключові слова: *функція обвинувачення, суб'єкт сторони обвинувачення, реалізація функції обвинувачення, процесуальні повноваження.*

Hryniuk, V.O. (2016), "Implementation of accusation's function by the prosecutor while pre-trial investigation" ["Realizatsiia prokurorom funktsii obvyuvachennia na dosudovomu slidstvi"], *Pravo i Bezpeka*, No. 2, pp. 75–79.

Постановка проблеми. Однією з основних функцій кримінального процесу є функція обвинувачення. Вона за своєю суттю є кримінальною процесуальною діяльністю уповноважених суб'єктів, зміст якої полягає у формуванні сукупності доказів для повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального правопорушення та складання обвинувального акта, а також підтриманні державного обвинувачення під час судового розгляду справи. Коло таких уповноважених суб'єктів передбачено нормами Кримінального процесуального кодексу України та

йменується стороною обвинувачення. Одним з основних суб'єктів сторони обвинувачення є прокурор. Саме реалізація прокурором функції обвинувачення обумовлює доведення вини особи, яка вчинила злочин, та притягнення її до кримінальної відповідальності. Тому обвинувальна функція прокурора, особливо в умовах реформування кримінального процесуального законодавства України, потребує більш детального дослідження.

Стан дослідження. Дослідження процесуального статусу прокурора у кримінальному

процесі, а також порядку здійснення ним обвинувальної діяльності проводилось у наукових роботах О. І. Арсені, А. М. Баксалової, А. Д. Бойкова, Б. О. Галкіна, І. В. Гловюк, В. Ф. Крюкова, Ю. Є. Полянського, І. В. Рогатюка, М. С. Строговича, М. Б. Уліщенко, О. О. Чепурного, З. Х. Шагієвої, М. Л. Шифмана, Н. І. Щегель, В. М. Юрчишина та ін. Проте у зв'язку з реформуванням кримінального процесуального законодавства України низка питань щодо процесуального статусу прокурора стали дискусійними. Крім того, не вирішеним залишається питання реалізації прокурором функції обвинувачення, адже низка вчених вважає, що обвинувальна діяльність прокурора полягає виключно у підтриманні державного обвинувачення в суді, інші переконані, що вказана функція реалізується ним і на досудовому слідстві.

Метою статті є визначення на основі положень кримінального процесуального законодавства України проблемних аспектів реалізації прокурором функції обвинувачення на досудовому слідстві.

Виклад основного матеріалу. Одним з основних суб'єктів реалізації функції обвинувачення є прокурор. Прокурор – особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 17 закону України «Про прокуратуру», та діє в межах своїх повноважень. Функції та повноваження прокурора впливають із загальних функцій прокуратури, які регламентовані ст. 121 Конституції України та ст. 2 закону України «Про прокуратуру» і полягають у:

1) підтриманні державного обвинувачення в суді;

2) представництві інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;

3) нагляді за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляді за додержанням законів під час виконання судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

5) нагляді за додержанням прав і свобод людини і громадянина, додержанням законів з цих питань органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами [1; 2].

У кримінальному процесі діяльність прокурора здійснюється на всіх його стадіях. Так, відповідно до ст. 36 КПК України прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів під

час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, уповноважений: 1) починати досудове розслідування за наявності підстав; 2) мати повний доступ до матеріалів, документів та інших відомостей, що стосуються досудового розслідування; 3) доручати органу досудового розслідування проведення досудового розслідування; 4) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках особисто їх проводити; 5) доручати проведення таких дій відповідним оперативним підрозділам; 6) скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих; 7) ініціювати перед керівником органу досудового розслідування питання про відсторонення слідчого від проведення досудового розслідування та призначення іншого слідчого за наявності підстав для його відводу або у випадку неефективного досудового розслідування; 8) приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності передбачених підстав; 9) погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій чи самостійно подавати слідчому судді такі клопотання; 10) повідомляти особі про підозру; 11) пред'являти цивільний позов в інтересах держави та громадян, які через фізичний стан чи матеріальне становище, недосягнення повноліття, похилий вік, недієздатність або обмежену дієздатність неспроможні самостійно захистити свої права; 12) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта, клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань, самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання; 13) звертатися до суду з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності; 14) підтримувати державне обвинувачення в суді, відмовлятися від підтримання державного обвинувачення, змінювати його або висувати додаткове обвинувачення; 15) погоджувати запит органу досудового розслідування про міжнародну правову

допомогу, передав кримінального провадження або самостійно звертатися з таким клопотанням; доручати органу досудового розслідування виконання запиту (доручення) компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу або перейняття кримінального провадження, перевіряти повноту і законність проведення процесуальних дій, а також повноту, всебічність та об'єктивність розслідування у перейнятому кримінальному провадженні; 16) перевіряти перед направленням прокуророві вищого рівня документи органу досудового розслідування про видачу особи (екстрадицію), повертати їх відповідному органу з письмовими вказівками, якщо такі документи необґрунтовані або не відповідають вимогам міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, чи законам України; 17) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції) за запитом компетентного органу іноземної держави; 18) оскаржувати судові рішення [3].

Однак слід погодитися з тими вченими, які висловлюють думку про некоректність конструювання ст. 36 КПК України [4, с. 53–54; 5, с. 42; 6, с. 87], адже з аналізу положень вказаної норми випливає, що всі функції та повноваження прокурора у кримінальному процесі здійснюються під час нагляду за додержанням законів при проведенні досудового розслідування у формі процесуального керівництва ним. Однак очевидно, що, наприклад, підтримання державного обвинувачення в суді аж ніяк не належить до функції нагляду у формі процесуального керівництва. Тому вважається, що ст. 36 КПК України потребує уточнення шляхом розподілу функцій прокурора на відповідні групи.

Зокрема, В. І. Гловюк пропонує класифікувати функції прокурора залежно від стадії кримінального процесу: в досудовому провадженні, в судовому провадженні в суді першої інстанції, в судовому провадженні з перевірки судових рішень, на стадії виконання судових рішень, а також у міжнародному співробітництві під час кримінального провадження [6, с. 373–374].

У свою чергу, О. І. Арсені виділяє такі види функцій прокурора залежно від характеру діяльності: нагляду, керівництва слідством, підтримання обвинувачення в суді та представництва інтересів громадян чи держави [7, с. 60].

Проте науковець не уточнює, які з визначених ст. 36 КПК України повноважень належать до наведених функцій. Крім того, вчена обмежує обвинувальну діяльність прокурора лише підтриманням обвинувачення в суді. Тому, на нашу думку, більш доцільною є класифікація функцій прокурора, розроблена І. В. Гловюк.

Таким чином, до функцій прокурора на досудовому слідстві належать функція прокурорського нагляду та функція кримінального переслідування. Функція кримінального переслідування, на думку І. В. Гловюк, включає функцію обвинувачення у процесуально-правовому розумінні, яка є формою кримінального переслідування, а також його етапом [6, с. 145]. Однак не можна погодитися з ученим із приводу положення про те, що обвинувачення не є окремою кримінальною процесуальною функцією, адже норми КПК України засвідчують протилежне. Очевидно, що низка повноважень прокурора на стадії досудового слідства є суто обвинувальними, інша частина – наглядовими.

Заслуговує на увагу позиція І. І. Шульган з приводу поділу обвинувальної функції прокурора на дві самостійні частини – досудову та судову, кожна з яких реалізується на окремих етапах кримінального процесу. Змістом першої частини є діяльність прокурора й інших учасників сторони обвинувачення, яка спрямована на підготовку обвинувачення особи в учиненні кримінального правопорушення та виражається в обвинувальному акті. Метою другої частини є доведення прокурором обвинувачення в ході судового розгляду справи [8, с. 152].

Вважається можливим виділити певні повноваження прокурора на досудовому слідстві, що дозволяють реалізувати функцію обвинувачення:

1) доручати слідчому, органу досудового розслідування проведення слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, інших процесуальних дій або давати вказівки щодо їх проведення чи брати участь у них, а в необхідних випадках особисто їх проводити;

2) доручати проведення таких дій відповідним оперативним підрозділам;

3) приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо закриття кримінального провадження та продовження строків досудового розслідування за наявності передбачених підстав;

4) доручати органам досудового розслідування проведення розшуку і затримання осіб, які вчинили кримінальне правопорушення за межами України, виконання окремих процесуальних дій з метою видачі особи (екстрадиції)

за запитом компетентного органу іноземної держави;

5) повідомляти особі про підозру;

б) затверджувати, змінювати чи складати фінальні у кримінальному провадженні процесуальні рішення:

а) затверджувати чи відмовляти у затвердженні обвинувального акта;

б) затверджувати чи відмовляти у затвердженні клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру;

в) вносити зміни до складеного слідчим обвинувального акта чи зазначених клопотань;

г) самостійно складати обвинувальний акт чи зазначені клопотання.

Перші чотири повноваження прокурора є підготовчими до суто обвинувальних, адже перед прокурором як суб'єктом сторони обвинувачення поставлено завдання щодо встановлення особи, яка вчинила злочин, і збирання достатніх доказів для підтвердження її винуватості, що є можливим завдяки проведенню відповідних процесуальних дій прокурором особисто або дорученню їх проведення іншим уповноваженим суб'єктам. З цього приводу уявляється правильною позиція тих учених, які вважають, що для формування обвинувачення факти, які охоплюються конструктивними ознаками конкретного складу злочину, мають бути достовірними, а обвинувачення не можна висувати за приблизними знаннями або суб'єктивними переконаннями [9, с. 45–46].

Після встановлення особи та збирання достовірних доказів вини починається суто обвинувальна діяльність прокурора – повідомлення особі про підозру, що можна вважати первинним обвинуваченням, яке завершується затвердженням чи складанням обвинувального акта або клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Повідомлення особі про підозру обов'язково здійснюється в таких випадках: 1) затримання особи на місці вчинення кримінального правопорушення чи безпосередньо після його вчинення; 2) обрання до особи одного з передбачених КПК України запобіжних заходів; 3) наявності достатніх доказів для підозри особи в учиненні кримінального правопорушення.

Щодо окремої категорії осіб повідомлення про підозру здійснюється з урахуванням особливостей, визначених гл. 37 КПК України (ч. 1 ст. 276 КПК України).

Письмове повідомлення про підозру вручається в день його складення слідчим або прокурором, а у випадку неможливості такого вручення – у спосіб, передбачений КПК Украї-

ни для вручення повідомлень. Письмове повідомлення про підозру затриманій особі вручається не пізніше двадцяти чотирьох годин з моменту її затримання. У разі якщо особі не вручено повідомлення про підозру після двадцяти чотирьох годин з моменту затримання, така особа підлягає негайному звільненню.

Дата й час повідомлення про підозру, правова кваліфікація кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність невідкладно вносяться слідчим, прокурором до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ст. 278 КПК України) [3].

Дослідивши всі обставини, що входять до предмета доказування, та визнавши достатність зібраних у кримінальному провадженні доказів і беззаперечне підтвердження ними вини підозрюваного в інкримінованому йому злочині, а також за відсутності підстав для закриття кримінального провадження слідчий або прокурор ухвалюють рішення про складання обвинувального акта або клопотань про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру.

Відповідно до ч. 1 ст. 291 КПК України обвинувальний акт складається слідчим, після чого затверджується прокурором. Обвинувальний акт може бути складений прокурором, зокрема, якщо він не погодиться з обвинувальним актом, що був складений слідчим. Клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру мають відповідати вимогам ст. 291 КПК України, а також містити інформацію про захід виховного характеру або примусовий захід медичного характеру, який пропонується застосувати (ч. 1, 2 ст. 292 КПК України). Після складення та затвердження обвинувального акта чи клопотань про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру вони направляються до суду для підготовчого судового засідання та судового розгляду.

Висновки. Таким чином, функції прокурора у кримінальному провадженні доцільно поділяти залежно від етапів кримінального процесу та спрямованості його діяльності.

Обвинувальна функція реалізується прокурором як на досудовій, так і на судовій стадіях кримінального провадження.

Під час досудового слідства прокурор наділений рядом повноважень, що мають характер підготовчих до реалізації функції обвинувачення, та низкою повноважень суто обвинувальних.

Первинне обвинувачення реалізується шляхом повідомлення особі про підозру. Заключним етапом обвинувачення на досудовому слідстві є затвердження чи складення прокуро-

ром обвинувального акта, а також клопотань про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру.

Список використаних джерел

1. Конституція України : закон України від 28 черв. 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Про прокуратуру : закон України від 14 жовт. 2014 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2–3. – Ст. 12.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : закон України від 13 квіт. 2012 р. // Голос України. – 19.05.2012. – № 90–91.
4. Полянський Ю. Роль прокурора у досудовому кримінальному провадженні за новим Кримінальним процесуальним кодексом України / Юрій Полянський, Валентин Долежан // Юридичний вісник. – 2013. – № 4. – С. 52–54.
5. Косюга М. Актуальні проблеми реалізації повноважень прокурора у кримінальному провадженні / Михайло Косюга // Вісник прокуратури. – 2013. – № 12. – С. 41–49.
6. Гловюк І. В. Кримінально-процесуальні функції: теоретико-методологічні засади і практика реалізації : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09 / Гловюк Ірина Василівна. – Одеса, 2015. – 602 с.
7. Арсені О. І. Функції прокурора у кримінальному процесі / Арсені О. І. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2016. – Т. 4, вип. 1. – С. 60–62.
8. Шульган І. І. Обвинувальна діяльність прокурора в кримінальному провадженні / І. І. Шульган // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2015. – Вип. 35, ч. II, т. 3. – С. 150–153.
9. Фаткуллин Ф. Н. Обвинение и защита по уголовным делам : [учеб. пособие] / Ф. Н. Фаткуллин, З. З. Зинатуллин, Я. С. Аврах. – Казань : Изд-во Казан. ун-та, 1976. – 168 с.

Надійшла до редколегії 17.05.2016

ГРИНЮК В. А. РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОКУРОРОМ ФУНКЦИИ ОБВИНЕНИЯ ВО ВРЕМЯ ДОСУДЕБНОГО СЛЕДСТВИЯ

Исследованы полномочия прокурора в уголовном процессе. Определено, что обвинительная функция реализуется прокурором как на досудебной, так и на судебной стадиях уголовного производства. Выделены на досудебном следствии полномочия прокурора, которые имеют характер подготовительных к реализации функции обвинения, и ряд полномочий исключительно обвинительных. Сделан вывод, что первичное обвинение реализуется путём уведомления лица о подозрении, а заключительным этапом обвинения во время досудебного следствия является утверждение или составление прокурором обвинительного акта, а также ходатайств о применении принудительных мер воспитательного или медицинского характера.

Ключевые слова: функция обвинения, субъект стороны обвинения, реализация функции обвинения, процессуальные полномочия.

HRYNIUK V. O. IMPLEMENTATION OF ACCUSATION'S FUNCTION BY THE PROSECUTOR WHILE PRE-TRIAL INVESTIGATION

On the basis of the criminal procedural legislation of Ukraine the author has determined problem aspects of the implementation of accusation's function by the prosecutor while pre-trial investigation.

The author has concluded that the role of a prosecutor in criminal proceedings is advisable to divide depending on the stage of the criminal procedure and focus of its activities. Accusation's function is realized by the prosecutor both at the pre-trial and at the trial stages of criminal proceedings.

Powers of the prosecutor at the pre-trial investigation that have the character of preparatory to the implementation of accusation's function and a number of prosecutive powers have been highlighted. Their certain procedural peculiarities have been revealed.

The author has summarized that the initial charge is realized by the way of informing persons of suspicion and the final stage of accusation on pre-trial investigation is approval or issuing an indictment by the prosecutor, as well as applications for the use of compulsory measures of educational or medical nature.

Keywords: accusation's function, subject of the prosecution, implementation of accusation's function, procedural powers.